

Secret places – Boden

<p>10:00:19 <i>Speaker:</i> <i>Rödbergsfortet, en del av Bodens Fästning , 110 km söder om polcirkeln, en gång hjärtat och hjärnan i försvaret av övre Norrland</i></p>	<p>Helikopterbilder. Forten</p> <p>Inne i ett fort</p>
<p>10:00:40 När jag gick på här i Rödbergsfortet som vaktchef i början av 60-talet så gjorde jag på följande sätt: Jag sprang fram, ringde på klockan. Därefter en näve grus och så väntade jag och efter tre sekunder kom vakthunden och den hoppade på stängslet, skällde och bet i stängslet och dreglade. Och då stod det i min vaktchefsinstruktion att det här gruset det skulle jag kasta på hunden. Och det gjorde jag och den blev ju inte snällare för det . Efter ett tag kom hundföraren ut och den här arga, ondsinta dräglände vakthunden den blev som en knähund. Och därefter tog han hunden och gick in och inte förrän jag hörde dörren slå igen vågade jag mig in i Rödbergsfortet.</p>	<p>Intervju: Ralf Adolfsson, Soldat och vaktchef på Rödbergsfortet 1963-1989</p>
<p>10:01:35 <i>Speaker:</i> <i>5 fort insprängda i bergen. 1000-tals värn och befästningar. I mitten staden Boden med sina regementen. Tillsammans var det Bodens Fästning, det hemligaste av hemligt</i></p>	<p>Helikopterbilder av Rödbergsfortet och staden Boden</p>

<p>10:01:56</p> <p>Ja, det gjorde det. Det här var djävligt kul.</p>	<p>Soldater skjuter, övar..</p>
<p>10:02:02 <i>Speaker:</i></p> <p><i>1998 tog fortet ur tjänst. Nu blir de museum, muras igen eller förfaller men militären finns kvar fast de flyttat ut ur fortet..</i></p> <p>10:02:20 <i>Speaker</i></p> <p><i>Göran Honkamaa, den siste kommandanten för Bodens Fästning. Numera en vältränad pensionär med ett brinnande idrottsintresse.</i></p>	<p>Ett annat fort som ruin</p> <p>Göran Honkamaa på skidor</p>
<p>10:02:32</p> <p>Jag är övertygad om att Bodens Fästning hade en avskräckande, viktig roll i försvaret av Sverige</p>	<p>Göran Honkamaa, Kommandant för Bodens Fästning 1993-1999</p>
<p>10:02:49 <i>Speaker:</i></p> <p><i>Sally Sundbom basar för Rödbergsfortet som blivit museum och konferensanläggning.</i></p>	<p>Inne I Rödbergsfortet. Gående I korridor.</p>
<p>10:02:56</p> <p>Man visste bara att de här kala hjässorna på bergen runt stån var fort. Men vad som fanns där det visste vi inte.</p>	<p>Sally Sundbom , sekreterare vid staben 1988 - 2002</p>
<p>10:03:05 <i>Speaker:</i></p> <p><i>Sally var civilanställd sekreterare vid förvaret i Boden</i></p>	<p>Sally I korridoren</p>
<p>10:03:11</p> <p>När jag började arbeta som sekreterare så arbetade jag ju nära chefen och stabschefen. Jag blev ju väldigt nyfiken på fortet. Det handlade ju mycket om det och besök här...Men chefen sade att hit kan du inte komma om du inte har ett giltigt skäl och det har du inte så du får inte följa.</p>	<p>Sally Sundbom. I ett rum i Rödbergsfortet</p>

Röst: Färdiga 1, 2. Eld.	Eldledningsrummet. Tomt De stora kanonerna avfyras
10:03:38 Det var hit det svenska försvaret skulle koncentreras. I en krissituation skulle trupperna förflyttas mot gränserna. Så på det sättet är Boden hyperintressant för Sovjetunionen under hela det kalla kriget.	Lars Eriksson Wolke. Militärhistoriker Försvarshögskolan.
10:03:56 Speaker: <i>Här i Boden har tusentals värnpliktiga lärt sig att föra krig i djup snö och kyla ned mot 40 grader och fienden har alltid varit densamma.</i>	Arkiv: Soldater I snö
10:04:17 Varje gång det var eldsignalering slut så ändrade vi riktningen på eldrören från skjutfältsriktningen mot öster för att vara beredd att bekämpa ryssen så snabbt som möjligt.	Ralf Adolfsson på taket till Rödbergsfortet
10:04:38 Speaker: <i>1800-talets slut. Stormakterna tävlade om att lägga under sig lönsamma kolonier. Sverige hade inga kolonier men man hade Norrland, ett område lika stort som resten av Sverige. Skogar och berg. Värdelös vildmark knappt värd att försvara – tills nu.</i> 10:05:02 Speaker <i>Nordens politiska karta såg helt annorlunda ut mot idag. Norge och Sverige var i union. Finland var ett ryskt storfurstendöme.</i>	Arkiv från kolonierna Svensk vildmark Karta
10:05:14 Bodens fästning byggdes primärt för att försvara landgränsen i norr och det skulle man göra genom att försvara övergångarna över Lule älv så det var där om inte tidigare som en angripare d.v.s. en rysk armé från	Stellan Bojerud. Överstelöjtnant Låg i Boden 1981-1983 Militärhistoriker

dåvarande ryska Finland skulle hejdas.	
10:05:31 Speaker: <i>Industrin i söder ropade efter järn och timmer. Från järngruvorna i Norrland gick malmen vidare ut i världen. Timret flöt i älvarna ned till exporthamnarna. Nu skulle Norrland försvaras.</i>	Arkiv: Gruvor, timmerflottning, floder. Soldater skjuter i snötäckt skog
10:06:04 Speaker: <i>Här uppe i norr rådde en sorts misstänksamhetens terrorbalans. Och den tänkta fienden Ryssland hade sin syn på Sveriges strategi klar.</i>	Karta
10:06:17 Svenskarna äro fega. De kommer att låna ut sina järnvägar till tyskarna. En tysk armé kommer att dyka upp vid Haparandagränsen. Därefter kommer svenska armén att gå in och ockupera Finland, vilket de alltid har drömt om.	Stellan Bojerud Överstelöjtnant Låg i Boden 1981-1983 Miltärhistoriker
10:06:37 Speaker: <i>Sverige ockuperade aldrig Finland men tyskarna kom verkligen. 1941 under andra världskriget lät Sverige en tysk division på 15 000 man passera genom landet upp till finska gränsen för att sättas in i kriget mot Sovjetunionen men det är alltså en senare historia.</i>	Arkiv: Tyska trupper på tåg som passerar genom Sverige.
10:07:02 Speaker: <i>1901 började man bygga fästningen</i>	Stillbilder från bygget
10:07:07 Byggandet skedde helt öppet. Allmänheten kunde se när man grävde ned sig i bergstopparna.	Stellan Bojerud

<p>10:07:16 Speaker:</p> <p><i>Och visst var allmänheten intresserad. Mitt under arbetet kom Bodens Folkhögskola på besök. Man guidades runt och underhöll sedan arbetarna med nationalsången.</i></p> <p>10:07:32 Speaker</p> <p><i>Då vajade fortfarande den svensk/norska unionsflaggan över bygget men 1905 upplöstes unionen. Ett par år senare blev bergsforten klara och en hemlighetens slöja sänkte sig över Boden.</i></p> <p>10:08:02 Speaker:</p> <p><i>Sveriges kung Gustav V i samtal med en mycket vänlig och intresserad person. Han heter Assanovitj och är rysk militärattaché. Vad kungen inte vet är att Assanovitj också är författare. 1910 ger han ut en bok för en trängre läsekrets av ryska militärer. Här finns en noggrann beskrivning av det svenska försvaret däribland Bodens fästning. I boken finns också en rysk/svensk parlör med fraser som kan vara bra att känna till för en besökande rysk armé.</i></p>	<p>Forts. Stillbilder bygge</p> <p>Unionsflaggan mixas till svensk flagga.</p> <p>Stillbild kungen och spionen Assanovitj Skylt: Gustav V Svensk kung 1907-1950</p> <p>The book containing Swedish military secrets Översättning från boken: <i>Den som försöker fly blir skjuten!</i> TC 10:08:34</p>
<p>10:08:39</p> <p>Själva byggnaderna, som sådana, fortens betraktar jag som överhuvudtaget inte hemliga. Den typen av fästningar fanns överallt i Europa inklusive Ryssland. Grundkonstruktionen var väl känd. Det som var hemligt var hur länge skulle ammunitionsförråden räcka. Och hur länge räckte livsmedlen. Och den kanske största hemligheten av alla: Hur var toaletterna ordnade. Det visade sig nämligen under Första världskriget att Brialmontforten vid Liège var tvungna att kapitulera efter några veckor eftersom torrassen var överfulla..</p>	<p>Stellan Bojerud</p>
<p>10:09:18 Speaker:</p> <p><i>Men vattentoaletter fanns så på den punkten var man väl förberedd för kriget.....</i></p>	<p>Spolande vattentoaletter</p>

<p>10:09:28 Speaker <i>Och Första Världskriget kom och gick och soldaterna övade gasanfall som i skyttegravarna på Västfronten men Sverige var neutralt och i Norrland var det lugnt. I Ryssland blev det revolution och tsaren föll -</i></p> <p>10:09:46 <i>men i Sverige satt kungahuset säkert i sadeln. Kronprins Gustav Adolf på besök i Boden delar ut medaljer.</i></p> <p>10:10:00 Speaker <i>Det lilla Boden växte snabbt</i></p> <p>10.:10:17 <i>Här fanns flera regementen....</i></p> <p>10:10:28 <i>Och så hade man en praktfull järnvägsstation</i></p>	<p>Arkiv: Soldater.</p> <p>Arkiv: Kunglig parad</p> <p>Stillbilder staden Boden</p> <p>Järnvägsstationen idag</p>
<p>10:10:37 Speaker <i>Järnvägen var ett krav från militären. Utan järnväg ingen fästning.</i></p> <p>10:10:46 <i>1925 kom kronprinsen på besök igen. Stadens civilbefolkning hälsade välkommen på sitt vis och militären på sitt.</i></p> <p>10:11:08 <i>Sedan åt man middag</i></p>	<p>Arkiv: Järnvägsstationen på 20-talet</p> <p>Arkiv: Kronprinsen kommer.</p> <p>Folk äter</p>
<p>10:11:14 Speaker: <i>Den politiska situationen i Norden hade nu förändrats dramatiskt. Finland hade blivit självständigt 1917 så Sverige hade inte längre någon gräns mot Ryssland.</i></p>	<p>Karta</p>

<p><i>Men militären fortsatte att bygga ut Bodens fästning och den tänkta fienden var densamma.</i></p>	<p>Arkiv: Bygge</p>
<p>10:11:36</p> <p>Vi är på Leåkersfästet fem km norr om Boden. Det byggdes som flankskydd för de stora fortet. Degerbersfortet ligger ungefär två km i den riktningen och det här var för att skydda mot ev. kringgångar. Fienden, ryssen kunde komma fram här i dalgången och smyga sig upp till Degerbergsfortet. Då låg det här fortet strategiskt rätt. Vittjärvsträsket ligger en km bort i den riktningen och terrängen här kanaliserar en angripare till det här området.</p>	<p>Göran Honkamaa, F.d. kommandant Bodens fästning</p>
<p>10:12:17 Speaker:</p> <p><i>I 89 år var Leåkersfästet förbjuden mark för alla utom för militären. Nu tar naturen snabbt igen det som människan en gång byggde upp med så mycket pengar och möda</i></p> <p>10:12:45 Speaker:</p> <p><i>1997 avfyrades de sista skotten genom de här gluggarna.</i></p>	<p>Fort i ruiner</p>
<p>10:12:50</p> <p>När det var mörkt använde man sig av något som kallades fast eld. Geväret monterades här och riktades mot en viss punkt. På så sätt kunde man bara springa hit och dra i avtryckaren så hade man bestyrkande eld över framförvarande terräng.</p> <p>10:13:15</p> <p>Den här anläggningen har funnits här sedan 1910 och det har löst sin uppgift tillsammans med Bodens fästning så tillvida att den har varit fredsbevarande. Och</p>	<p>Göran Honkamaa. Beskriver fortet.</p>

<p>det är försvarets yttersta uppgift att inte hamna i krig. Att vi har ett så bra försvar att en presumtiv angripare inte kommer på idén att anfalla.</p>	
<p>10:13:38 Speaker: <i>”Det finns en plats på jorden där solen aldrig ler. Den platsen heter Boden. Dit vill jag aldrig mer.”</i></p>	<p>Soldater I snö. Handskriven text</p>
<p>10:13:48 Speaker: <i>Det här är inget lyrik man får Nobelpriset för men det är nog ett av de mest kända poesiförsöken i Sverige.</i></p> <p>10:13:58 Speaker <i>Boden var alltid den stora fasan för alla som skulle göra sin värnplikt.</i></p> <p>10:14:13 Speaker: <i>Eilert Gezelius har som hobby att samla vykort med motiv från Boden.</i></p>	<p>Soldater övar</p> <p>Eilert Gezelius, Löjtnant I Boden 1969 -2004, med sin vykortssamling</p>
<p>19::14:13 “Kära mor. Jag har kommit till helvetet på jorden. Här är 40 grader kallt. Skicka mera kläder” Och det är poststämplat 1914 när första Världskriget bröt ut..</p>	<p>Eilert Gezelius laser ett vykort</p> <p>Vykort med frysande soldater</p>
<p>10:14:13 Speaker: <i>Vykort med begravningsprocession är inte riktigt vad man brukar hitta i dagens vykortsställ och inte nakna soldater till häst heller.</i></p>	<p>Vykort med begravningsprocession</p> <p>Vykort nakna soldater till häst</p>
<p>10:14:46 Eilert Gezelius´ röst : “Första gången man får på sig kronans kläder ser man ut som en luffare men det blir</p>	<p>Vykort med soldater i lumpiga kläder</p> <p>Vykort med matsal</p>

<p>nog bättre när man blir van. Idag har vi fått en halv rå sill och en portion gröna ärtor till frukost.”</p>	
<p>10:15:06 <i>Speaker:</i> <i>Ett populärt motiv var isbjörnar på gatorna. Att det aldrig funnits några isbjörnar i Boden spelade mindre roll. De allra flesta värnpliktiga kom söderifrån där man inte visste så mycket om Norrland.</i></p> <p>10:15:20 Eilert Gezelius´ röst : “Här skulle du vara med och åka skidor och skjuta isbjörn. Hoppas du och mamma och pappa mår bra”</p>	<p>Vykort med isbjörnar på Bodens gator.</p>
<p>10:15:30 Eilert läser: ”I natt var det ett djävla liv. Dom slogs på luckan och åkte i buren allihop.</p>	<p>Järndörr stängs. Grafitti på dörren:: “Tiden går. Den kan ej annat. Men långsamt, långsamt så förbannat</p>
<p>10:15:46 <i>Speaker:</i> <i>Och så en stor händelse: det första flygplanet i Boden 1912</i></p>	<p>Vykort med gammalt flygplan</p>
<p>10:15:52 Eilert Gezelius´ röst “Stor uppståndelse i byarna runt omkring. Folk fick betala inträde 5 och upp till 25 öre för en bättre sittplats då.”</p>	
<p>10:16:01 <i>Speaker:</i> <i>Flyget gav nya möjligheter till spaning men i Boden använde man sig på 20-talet av en ballong för spaning från luften.</i></p>	<p>Arkiv: Jättestor ballong.</p>
<p>10:16:11 Ballongen användes för eldledning. Vi har fem fort här i Boden. Man måste ha något sorts system för att</p>	<p>Göran Honkamaa framför ballonghuset</p>

<p>samordna elden. Det är vad ballongen användes för. Den var mycket stor, ungefär 27 meter lång och 6 meter bred. Den släpptes upp maxhöjd 1000 meter, normalhöjd 600 meter och därifrån gick då en telefonledning och på så sätt kunde man då leda elden från de olika forten här i Boden</p>	<p>Arkiv: Ballong I luften.</p>
<p>10:16:49 <i>Speaker:</i> <i>Ballongen är borta men huset är fortfarande kvar</i></p>	<p>Soldater övar framför ballonghuset</p>
<p>10:17:33 <i>Speaker:</i> <i>Boden ligger långt bort från generalstaben i Stockholm. Den nya uppfinningen radion var lösningen på kommunikationsproblemet</i></p> <p>10:17:43 Vi är i radiobunkern som ligger mitt i Bodens fästning. Den byggdes 1916 främst för kustradioändamål. Härifrån skedde den första rundradiosändningen 1921 då kung Gustav V var här för att fira Luleå 100 år. Den här bunkern har en hög säkerhetsnivå. Tål artilleri och lättare flygbomber. Den var i bruk för olika försvarsändamål fram till 1975.</p>	<p><i>Ext bunker.</i></p> <p>Göran Honkamaa går i bunkern Affisch med mullvad. (Text: "Var försiktig. Mullvadsarbete pågår.</p>
<p>10:18:26 <i>Speaker:</i> <i>Alla soldater i Boden måste kunna åka skidor men många kom ju söderifrån och hade aldrig stått på ett par skidor förr så man fick börja från början.</i></p> <p>10:18:53 <i>Och inte var det lätt.</i></p> <p>10:18:58 <i>Men man lärde sig</i></p>	<p>Arkiv: Soldater på skidor</p> <p>Skylt: "Skidgymnastik"</p>

<p>10:19:06</p> <p><i>och det var ju faktiskt på blodigt allvar.</i></p>	
<p>10:19:17 <i>Speaker:</i></p> <p><i>1944 under andra världskriget kom kriget mycket nära Sverige och Boden. Finland hade slutit vapenstillestånd med Sovjetunionen och lovat driva ut tyskarna, sina forna bundsförvanter. De retirerande tyska trupperna brände allt i norra Finland medan finska trupper ryckte fram. Svenskarna kunde bara se på från andra sidan gränsen. Nu kom tyska soldater tillbaka till Sverige som slagna desertörer och civila finländare flydde över samma gränsflod undan striderna.</i></p>	<p>Arkiv: Kriget I Finland sett från den svenska sidan. Tyska soldater</p>
<p>10:20:05 <i>Speaker:</i></p> <p><i>Världskriget tog slut och det kalla kriget började och fel personer var inte välkomna till Boden..</i></p>	<p>Taket på Rödbergsfortet</p>
<p>10:20:16</p> <p>Boden var en stängd stad fram till i mitten av 70-talet. Så om en utlänning kom hit av någon anledning så skulle han kontrolleras och få klartecken eller inte klartecken. På vägen i den riktningen hade polisen ofta kontroller för att kontrollera att rätt personer tog sig in i Boden.</p>	<p>Ralf Adolfsson</p>
<p>10:20:57 <i>Speaker:</i></p> <p><i>Men meningarna om Bodens fästning var delade.</i></p>	
<p>10:21:01</p> <p>Vi hade en väldigt bra kvalitet på försvaret i slutet av 80-talet och i början på 90-talet. Bodens Fästning var fortfarande en viktig del i "Låset i norr"</p>	<p>Göran Honkamaa i ett fort</p>
<p>10:21:17</p> <p>Bodens fästning hade blivit en sorts symbol. Det var en</p>	<p>Stellan Bojerud</p>

<p>kronjuvel i det svenska militära tänkandet. Fästningen var ju omoderna sedan 1918.</p>	
<p>Röst: X, F. X, 6240. Y 0420. Z 85. Östlig riktning 2800. Xerxes, Filip.Vänster 75. På denna sida, 200. Ett lag.</p>	<p>I kontrollrummet i Rödbergsfortet</p> <p>Kanoner avfyras</p>
<p>10:21:56</p> <p>Hösten 1963 var första gången man skulle åka upp och ha fortjänst. Det var både märkligt och spännande. Vad fanns det inne i fortet?. Vi sändes upp i pjästornen och där övade vi och övade. Vi var också i matsalen och här på logementet och det var de enda ställen vi fick vara på. Så efter några dagar kom det stora testet: Skjutningen.</p>	<p>Ralf Adolfsson på olika platser i Rödbergsfortet</p>
<p>Ladda. Färdiga. 1, 2, 3.</p>	<p>Eldledningsrummet</p>
<p>10:22:37</p> <p>Och när vi hade avfyrat de första skotten då kändes det förlösande.</p>	<p>Kanoner avfyras</p> <p>Kanoner avfyras</p> <p>Olika platser i Rödbergsfortet</p>
<p>10:22:43</p> <p>Den första frågan man hade det var: Hur långt skjuter pjäserna? De här äldre gentlemännen sade att det kunde skjuta ända bort till hamnen i Luleå. Dit var det ungefär 35-40 km. Och vi trodde ju på dom. Ända tills vi efter ett par år fick tillträde hit in. Då smög man sig fram och tittade skjutmonogrammet. Och så läste man 18 km, halvvägs till Luleå</p>	<p>Arkiv: stridsvagnar</p>
<p>10:23:19 Speaker:</p> <p><i>Officiellt var Sverige neutralt men valet av språk i den här propagandafilmen visar tydligt vilka vapenbröder</i></p>	

<p><i>man tänkte sig i en krissituation. Det gällde att imponera på Nato.</i> <i>NATO</i></p> <p>“The woods do not hinder their advance and they leave wide tracks in the snow, through the fields. “</p> <p>(Original på engelska</p> <p>10:21:52 <i>Speaker:</i> <i>Innanför den här porten leddes flygoperationerna för övre Norrland</i></p>	<p>Utanför en bunker</p>
<p>10:24:09</p> <p>Den här anläggningen var bemannad med folk från flygvapnet varenda dag även i fredstid med personal från flygvapnet. Anläggningen är mycket stor. Ungefär 35 000 kvadratmeter och 700 rum. Vi befinner oss just nu i det som vi kallar “kyrkan”. Här var ledningsplatsen för flygstridskrafterna. Hit fick man in information om flyget, både eget och fientligt flyg och härifrån kunde man också leda flygstridskrafterna.</p>	<p>Göran Honkamaa visar runt I bunkern</p> <p>Stillbilder från det inre av bunkern då den var igång</p>
<p>10:25:03 <i>Speaker:</i> <i>I ett möjligt storkrig skulle sovjetiska flygplan passera svenskt territorium för att slå ut Natos u-båtar i Nordatlanten. Därför ville Sovjetunionen veta hur mycket Sverige kunde sätta emot.</i></p> <p>10:25:21 <i>Speaker:</i> <i>Stockholm 20 juni 1963. Överste Stig Wennerström planerar att åka på semester. Under minst 15 år har översten sålt ut en stor del av Sveriges militära hemligheter till Sovjetunionen. Det är meningen att utlandssemestern skall bli lång, mycket lång. Men översten får förhinder. Han grips av säkerhetspolisen.</i></p> <p>10:25:49</p> <p>Wennerströmaffären påverkade alla ledningsplatser i Sverige, även den här platsen. Det betydde att man var tvungen att göra en omplanering och bygga nya</p>	<p>Arkiv: Svenska flygvapnet</p> <p>Arkiv: Bilder från Stockholm</p> <p>Rekonstruktion: Arrestering av Wennerström</p> <p>Göran Honkamaa</p>

<p>anläggningar på andra på nya platser.</p> <p>10:26:03 <i>Speaker::</i> <i>December 2006. Nu röjer man ut allt miljöfarligt skrot. Om några dagar skall hela anläggningen förseglas med betong</i></p>	<p>Inne i bunkern</p>
<p>10:26:21 Den här anläggningen användes också efter Wennerströmaffären men på en annan nivå. Det här var högsta nivån med militärbefälhavaren och hans stab. Efter Wennerströmaffären satt mest lokala chefer här. Vi är nu de sista som lämnar "Kyrkan" Flygstridskrafternas heliga plats.</p>	<p>Göran Honkamaa i bunkern</p>
<p>10:26:55 <i>Speaker:</i> <i>Boden fästning var det största militära projektet i Sverige på 200 år. Hur mycket visste den ryska underrättelsetjänsten om den? Hur strategiskt viktig var fästningen? Meningarna är delade. Kvar finns några ihåliga berg. Nya vapen och en ny strategisk situation har gjort fortet hopplöst omoderna. Dom är vår tids riddarborgar.</i></p>	<p>Helikopterbilder över Boden</p>

